

Artis: van dierentuin naar stadspark voor iedereen

Een initiatiefvoorstel van Anke Bakker
5 februari 2024

**Partij voor
de Dieren**

Amsterdam

Voorwoord

Stel je voor: een zonnige lentedag in het jaar 2050. Hoe ziet de stad er dan uit met de voorspelde 1,1 miljoen inwoners? Hopelijk kunnen Amsterdammers dan nog steeds genieten van de prachtige historische gebouwen die de stad rijk is en zijn er volop groene gebieden te vinden voor rust en verkoeling. En wat zou het mooi zijn als Artis dan een groengebied is, toegankelijk voor iedereen. Een populair stadspark dat barst van het erfgoed: scholieren volgen een speciale speurtocht op zoek naar virtuele roofdieren in de monumentale panden. Gezinnen vanuit alle stadsdelen komen met de tram voor een van de vele natuurmusea en picknicken daarna op het speelveldje in het park. Een park waar geen dieren meer opgesloten zitten in kooien als tentoonstelling. Maar waar wel heel veel vrij-levende dieren uithangen: vlinders, vogels, egels... ze kunnen helemaal vanaf de voormalige flamingovijver tot het oude gorillahuis doortrekken via de groenstrook richting het Oosterpark. Een openbaar Artis-park om trots op te zijn. Een uitje voor alle Amsterdammers.

Inleiding

Ingeklemd tussen de monumentale panden in het kloppende stadhart van Amsterdam ligt dierentuin Artis. Het wordt gezien als een icoon van de stad en ontvangt jaarlijks 4 miljoen euro subsidiegeld plus periodieke miljoenen aan investeringsgelden. Er worden dieren gehouden die gewoonlijk in de vrije natuur zouden leven. Je kunt deze bijzondere dieren van dichtbij bekijken en bestuderen hoe zij zich in gevangenschap gedragen. Op luchtfoto's is het goed te zien; ommuurde artificiële savannes, rots landschappen en andere geknutselde leefgebieden voor dieren die op dit continent eigenlijk niets te zoeken hebben. De Partij voor de Dieren ziet nieuwe tijden voor zich: tijden waarin we wél nieuwsgierig blijven naar de natuur, maar zonder daarvoor dieren in gevangenschap te houden. Tijden waarin we het uitsterven van diersoorten voorkomen door respect te hebben voor de draagkracht van de Aarde en de leefgebieden van andere diersoorten. Andere dieren verdienen net als de mens de vrijheid om hun natuurlijke gedrag te uiten: om hun vermogens ten volle te ontplooien. Dit vraagt om een nieuwe discussie over de toekomst van Artis. Die discussie ligt met dit initiatiefvoorstel voor.

Noodzaak van meer openbaar groen in de stad

Recent werd bekend dat de hoeveelheid groen in de stad in absolute zin licht afneemt.ⁱ Tegelijk wordt er flink gebouwd, waardoor het aantal inwoners groeit, en ook het aantal bezoekers zal volgens voorspellingen toenemen. Daardoor is er steeds minder groen per Amsterdammer, terwijl voldoende openbaar groen juist absoluut noodzakelijk is voor de toekomstige leefbaarheid van de stad. Waar kunnen we anders de drukte van onze metropool ontvluchten? Tot rust komen, genieten van de natuur, de stilte opzoeken? Het is al lang bekend dat een groene omgeving bijdraagt aan een betere mentale gezondheid en een rol speelt bij de vermindering van overgewicht en ziektes. Met name bij kinderen verbeteren de concentratie, het geheugen en leerprestaties bij contact met groen.ⁱⁱ

In de Omgevingsvisie Amsterdam 2050 is deze noodzaak vertaald naar het principe 'openbaarder en toegankelijker' van het groen. Zo wordt er ingezet op de transformatie van sportparken, begraafplaatsen en volkstuinten, die opengesteld moeten worden voor bezoekers.ⁱⁱⁱ Hiervoor werd in de Groenvisie 2020-2050 ook al een voorzet gedaan met de aankondiging dat er een nieuw of groter stadspark komt, met de expliciet genoemde optie om een groengebied anders in te richten. Artis kan, ingeklemd tussen de monumentale panden in de Plantagebuurt, niet genoeg leefruimte bieden aan de wilde dieren die er worden gehouden. Toch is het park ongeveer 1,5 keer zo groot als het Erasmuspark en beslaat het 150.572 m² van de Amsterdamse binnenstad. Dit gebied is nu niet openbaar toegankelijk en wordt commercieel geëxploiteerd door de dierentuin.

Het toegankelijk maken van Artis als stadspark zou alle Amsterdammers en bezoekers de mogelijkheid bieden om van dit stadsgroen te genieten. Een verbinding met het Oosterpark zou zelfs een groot, toegankelijk groengebied kunnen opleveren. Dit sluit naadloos aan bij de ambitie uit de Groenvisie om een sterke groene structuur te realiseren door het verbinden van groene gebieden: *“Door het verbinden van groene gebieden ontstaan meer mogelijkheden voor dieren en voor planten om te leven en voor mensen om daarvan te genieten. Geleidelijk ontstaat zo in de publieke en in de private buitenruimte een samenhangend groen netwerk waarin en waarlangs je kunt bewegen en waarin je elkaar kunt ontmoeten.”* (p.23)

Waardevol erfgoed en museale functies

Artis heeft een rijke historie die teruggaat tot 1838. Dit initiatiefvoorstel vraagt expliciet om al het waardevolle erfgoed, de monumentale gebouwen en de museale functie van Artis te behouden. Het is een gebied met indrukwekkende panden en bijzondere bomen. Er is volop kunst te zien, zoals de vele

bronzen dierenbeelden en de beelden van De Vier Seizoenen. Er zijn rijksmonumenten te vinden zoals het apenhuys, de vijvers en de Hollandse Tuin. Ook de hoofdentree met de iconische vergulde adelaars is een rijksmonument. In totaal zijn er 26 rijksmonumenten en 1 gemeentelijk monument in het gebied. Al deze objecten zijn in eigendom van de gemeente Amsterdam en verdienen natuurlijk de juiste monumentale zorg om goed door te geven aan volgende generaties.

Amsterdam kan geschiedenis schrijven door de ruimte en het erfgoed op een nieuwe manier te gaan gebruiken: als bruisend cultureel stadspark vol met boeiende natuurmusea. Waar de relatie tussen mens en dier centraal staat en er ook ruimte is voor verwondering over het verleden: 'Wow, zaten hier vroeger echt gorilla's achter glas en roofvogels onder tralies?! Dat we dat normaal vonden!'

Er lijkt slechts één andere stad in de wereld te zijn die haar dierentuin heeft getransformeerd tot openbaar park en daarmee als voorbeeldfunctie dient: Buenos Aires.^{iv} De traditionele dierentuin heeft het grootste deel van de dieren in opvangplekken ondergebracht of in de natuur geplaatst en is nu een openbaar 'eco-park' geworden. De oude gebouwen zijn gerestaureerd. Er worden rondleidingen gegeven en het park heeft een educatief karakter met als thema de natuur en het milieu. Er worden nog wel dieren gehouden: sommigen wachten nog op een geschikte andere plek of kunnen niet meer overleven in het wild na slachtoffer te zijn geworden van illegale handel in huisdieren of doordat ze in gevangenschap zijn gefokt. Ook zijn er nog dieren waarvoor het vanwege ouderdom te riskant zou zijn om ze te verhuizen. Het park heeft ook een opvangcentrum voor dieren die gewond, ziek of verweesd een tijdelijk onderkomen nodig hebben. Het enige onderdeel van dit nieuwe park waar de Partij voor de Dieren geen voorstander van is, is dat er alsnog dieren gehouden worden als onderdeel van fokprogramma's voor soortbehoud (zie volgende hoofdstuk).

Artis heeft momenteel al een sterke museale functie zonder het aspect van levende dieren in gevangenschap. In het ARTIS-Groote Museum staat de verhouding van de mens tot andere dieren, planten en microben centraal. Het museum is opgedeeld in zones die in elkaar overlopen en elk een ander onderdeel van ons lichaam verbeeldt. Je loopt langs interactieve belevenissen, films en installaties, je kunt een familiespel spelen en er worden workshops en lezingen gegeven. Artis heeft ook het museum Micropia dat draait om de wereld van de micro-organismen, zoals schimmels, algen en bacteriën. Ook is er een onderwijsprogramma over microbiologie en een platform dat leerlingen en studenten enthousiasmeert voor een studie en baan in de microbiologie.

Omdat levende dieren in gevangenschap in onnatuurlijke habitats worden gehouden, is de educatieboodschap die hierin wordt meegegeven altijd vervormd. Leren over het natuurlijke gedrag van een krokodil is onmogelijk door te kijken naar deze prachtige dieren in een waterbassin. We leren daar alleen van hoe deze dieren níet behandeld zouden moeten worden. Om de belangrijke lessen van de natuur te waarborgen voor toekomstige generaties is een andere manier van educatie over dieren noodzakelijk. Er is steeds meer mogelijk met virtual reality, hologrammen en interactieve installaties. Ook geven natuurdocumentaires een steeds eerlijker en preciezer beeld van de natuurlijke leefomgeving van andere diersoorten. Het aantal en de kwaliteit van deze documentaires is de laatste jaren enorm toegenomen.

In het toekomstige Artis zou er ruimte gezocht kunnen worden in de monumentale gebouwen of dierenverblijven voor (interactieve) visuele tentoonstellingen. Wellicht kan er een buitenbioscoop gecreëerd worden in het huidige olifantenverblijf met een programmering vol recreatieve en educatieve avonden. Als Artis stopt met levende dieren tentoonstellen, dan zouden daar mooie alternatieven voor in de plaats kunnen komen.

Controverse rondom dierentuinen

Het maatschappelijk debat over dierentuinen houdt aan en lijkt de komende tijd verder te verschuiven vanwege de veranderde positie van het dier in de maatschappij.^v Een andere toekomst voor Artis is volgens de Partij voor de Dieren dringend nodig om verschillende redenen. Ten eerste is het onmogelijk om wilde dieren op een waardige manier te houden met de beperkte ruimte in hartje Amsterdam. Ten tweede hebben dierentuinen geen goed educatieve functie, omdat het houden van dieren in gevangenschap geen representatief beeld geeft van het natuurlijk gedrag van de dieren. Ten derde kan het beweerde belang van fokprogramma's voor soortenbehoud niet de bezwaren rondom dierenwelzijn legitimeren. Ten slotte wil de Partij voor de Dieren met dit initiatiefvoorstel de fundamentele vraag over *goed* en *fout* ter discussie opwerpen: mogen wij mensen ons het recht toe-eigenen om andere levende wezens in gevangenschap tentoon te stellen?

4.1 Welzijn: geen ruimte voor duikvluchten of sprinten op topsnelheid

Allereerst is de ruimte van Artis beperkt. Het is simpelweg onmogelijk om voor alle dieren in Artis een natuurlijke omgeving te creëren. Neem de jaguars: zij kunnen met een snelheid van 80 km per uur rennen als ze willen, maar hun verblijf in Artis ontnemt ze die mogelijkheid. Olifanten lopen in het wild elke dag zo'n 10 kilometer. Dagelijks tig keer hetzelfde rondje lopen in Artis is voor deze dieren, met een ijzersterk geheugen en hoge mate van intelligentie, geen volwaardige representatie van de natuurlijke leefomgeving.^{vi} En de gnoes: Artis schrijft zelf op informatieborden naast de hekken dat zij in het wild jaarlijks deel uitmaken van de grootste migratiestroom ter wereld. Ze leggen honderden kilometers af, deels met zebra's die ook in Artis zitten opgesloten.

Of de Californische zeeleeuwen, in de natuur duiken deze dieren wel 100 meter diep, en over land kunnen ze tot wel 40 km per uur rennen.^{vii,viii} In gevangenschap bereiken ze deze afstanden en snelheden echter nooit. De Partij voor de Dieren was dan ook verbijsterd toen Artis in 2017 wél koos voor een gloednieuwe ondergrondse feestzaal naast de zeeleeuwen, terwijl de dieren zelf nog altijd in hun troosteloze kale ondiepe bak moeten leven.^{ix}

En al die vogels die in vrijheid hun vleugels spreiden en hoog door de lucht kunnen vliegen, duikvluchten maken en speuren naar voedsel. Soms met duizenden tegelijk grote afstanden afleggen tijdens seizoenmigratie. In Artis moeten ze hun leven leiden in krappe kooien met ijzeren tralies boven hun hoofd of met gekortwiekte veren. Ook vissen moeten het doen met de beperkte ruimte, kunnen niet kiezen voor een koraalrif op een diepte van 40 meter. In een glazen bak houdt Artis ook een netpython: een slang die wel 10 meter lang kan worden maar in de dierentuin slechts een paar meter brede leefruimte heeft.

Naast het ruimtegebrek is ook het gebrek aan afwisseling een groot probleem voor het welzijn van de dieren. Voor primaten zoals in Artis de westelijke laaglandgorilla's, chimpansees, dianameerkatten en de mandrils geldt dat zij behoren tot de intelligentste diersoorten op aarde. Het gebrek aan intellectuele uitdaging en afwisseling zorgt er in dierentuinen voor dat zij vaak gedrag vertonen dat hun wilde soortgenoten niet laten zien. Zoals het herhaaldelijk draaien van de nek, schommelen van met het lichaam, het likken van stenen en buizen, te veel vlooien, zelfmutilatie en het spelen met en eten van ontlasting.^x

4.2 Educatie: lessen over onnatuurlijk gedrag

De missie van Artis^{xi} is volgens het jaarverslag uit 2022 de volgende:

Alles wat leeft is met elkaar verbonden. In ARTIS verwonder je je over het leven in de brede zin van het woord: van het kleinste leven tot het grootste leven. De bezoeker krijgt inzicht in- en leert over hoe wij ons als mens tot natuur verhouden. We staan er niet boven, maar zijn er onderdeel van.

ARTIS doet je beseffen dat goed zorgen voor de levende wereld gelijk staat aan goed zorgen voor elkaar en alle generaties na ons.

Wanneer we de missie van Artis serieus nemen, is het wat de Partij voor de Dieren verwerpelijk dat levende dieren in gevangenschap worden gehouden om voor de mens te dienen als vermaak of als lesmateriaal. Deze acties staan haaks op de missie om "niet boven de natuur te staan". Indien we echt willen leren van hoe we ons als mens tot de natuur verhouden, dan is een dierentuin een schrijnend slecht voorbeeld.

Toch blijft het één van de meest genoemde argumenten waarom dierentuinen van toegevoegde waarde zouden zijn voor de samenleving: dat ze bijdragen aan de educatie voor mensen over de natuur. Maar wat voor weergave is er in een dierentuin van de interactie tussen mens en natuur? Hoe natuurgetrouw is het dat levende dieren in allemaal hokjes en huisjes worden gestopt waar de mens veilig en ontspannen langsloopt, zelfs als het dieren zijn die ons in de natuur aan flarden zouden kunnen scheuren? En wat voor weergave is er in een dierentuin van het natuurlijk gedrag van deze dieren? Wat de Partij voor de Dieren betreft kunnen we in onze samenleving niet blijven volhouden dat de educatieve waarde van de dierentuin, waarin er dus een vertekend beeld wordt geschetst van de natuurlijke omgeving en het natuurlijke gedrag van de dieren, daadwerkelijk legitimeert dat deze levende wezens worden opgesloten.

4.3 Fokprogramma's: een dieronvriendelijk sprookje

Een ander belangrijk argument voor het bestaan van dierentuinen is dat de fokprogramma's waar dierentuinen bij aangesloten zijn, zouden bijdragen aan het behoud van de biodiversiteit. Er wordt gesteld dat dankzij deze programma's verschillende diersoorten behouden blijven die in hun voortbestaan worden bedreigd door bijvoorbeeld ontbossing of jacht. De hoop is om deze dieren ooit nog terug te kunnen plaatsen in hun natuurlijke leefomgeving. Maar de realiteit is minder rooskleurig.

4.3.1 De rol van levende dieren in dierentuinen bij soortenbehoud is miniem

Artis doet volgens het meest recente jaarverslag 2022 mee aan 84 van zulke fokprogramma's. De afgelopen vijf jaar schommelde dit aantal tussen de 74 en de 109. Verschillende netwerken van dierentuinen over de hele wereld houden zich met fokprogramma's bezig.^{xii} Tegenover al deze jarenlange programma's zijn er sinds de jaren '50 slechts enkele succesverhalen bekend over herintreding in de natuur na (bijna) uitsterven, mede door de inzet van dierentuinen: het gouden leeuwaapje in Brazilië^{xiii}, przewalskipaarden op de Mongoolse steppen^{xiv} en de Europese bizon^{xv}. Ook de algazel in Noord-Afrika is onlangs van uitgestorven in het wild naar bedreigde status gegaan.^{xvi} En specifiek over Artis is bekend dat er zeven vale gieren afkomstig uit Artis op Sardinië rondvliegen.^{xvii}

Van de overige dieren is het nog maar sterk de vraag of zij ooit nog in de natuur kunnen worden teruggezet simpelweg omdat hun leefgebied is verdwenen of omdat zij zichzelf niet meer kunnen redden in de natuur zonder de zorg van mensen. En als er werkelijk perspectief is om bepaalde dieren in nood op te vangen in afwachting van herplaatsing in hun natuurlijke leefgebied, dan zou dat wat de Partij voor de Dieren betreft dichterbij huis moeten -in een ruime wildopvang op z'n minst op het eigen continent. Een omgeving waar de dieren voldoende ruimte hebben, in een klimaat en habitat vergelijkbaar met die waar ze uit verdreven zijn, waar ze zoveel mogelijk hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen.

Om de genoemde vele fokprogramma's en enkele succesvoorbeelden nog beter in perspectief te zetten: op de wereldwijde Rode Lijst van de internationale natuurbeschermingsorganisatie IUCN staan onvoorstelbaar veel diersoorten waar we ons zorgen over moeten maken. Als we kijken naar gewervelde

diersoorten die volgens de IUCN-classificatie bijna bedreigd, van bescherming afhankelijk, kwetsbaar, bedreigd, ernstig bedreigd of in het wild uitgestorven zijn, dan zijn dat 1.718 soorten zoogdieren^{xviii}, 2.299 soorten vogels^{xix}, 2.418 soorten reptielen^{xx}, 3.309 soorten amfibieën^{xxi} en 4663 soorten vissen^{xxii}. Dit zijn in totaal al **14.407 diersoorten**.

De rol van dierentuinen als natuurconservator is miniem. De mens blijft het presteren om leefgebieden en ecosystemen te vernietigen en zó intensief te jagen op het land en in de zee dat soorten op grote schaal uitsterven. Het is de vraag of dierentuinen niet het effect hebben van een afleidend sprookje: alsof het met dierentuinen wel goed komt met soortbehoud. En elke keer als er kritiek is op diertuinen en elke keer als er een jong dier geboren wordt, dan slaan dierentuinen op de trom en verkondigen hun grote waarde voor de natuur. In de praktijk falen we om de oorzaak van het verlies van soorten aan te pakken en loopt jong en oud ondertussen vrolijk door de dierentuin om foto's te maken van een verzameling dieren achter tralies.

4.3.2 Lang niet alle dieren in Artis hebben een bedreigde status

Dit wordt nog eens onderstreept door het feit dat lang niet alle dieren in Artis een bedreigde status hebben. De lijst met zoogdieren die in Artis zijn opgesloten laat zien dat een derde van de diersoorten (19 van de 53) zich nog gelukkig prima redden in de natuur. Zij hebben geen enkele vorm van bedreigde status. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de populaire zeeleeuwen waar ook dagelijks voedershow's bij worden gegeven met ruimte voor veel publiek. Hetzelfde geldt voor drie soorten apen: Japanse makaak, keizertamari en de witgezichtsaki. Als we naar de vogels kijken is dit zelfs nog meer: ruim de helft van alle vogelsoorten in Artis (42 van de 75) heeft geen bedreigde status. Tussen deze vogelsoorten bevinden zich een aantal bontgekleurde, opvallende of herkenbare publiekstrekkingen zoals de reuzentoekan, de Noordelijke witwangdwergooruil en de rode ibis.

4.3.3 Fokprogramma's en schendingen dierenwelzijn

En wat betekenen al deze fokprogramma's voor de dieren zelf? Er wordt met mannetjes over de hele wereld gevlogen om te proberen vrouwtjes zwanger te maken. En dit gaat niet altijd van harte. Een tekenend voorbeeld liet Artis zelf zien in de documentaire 'het nieuwe Artis' uit 2018.^{xxiii} Te zien is hoe een krokodil, een onechte gaviaal, in 2017 onder een hoop protest en verzet vastgeketend en onder het toezien van een heel team mensen afgetrokken wordt voor zijn sperma. Na een analyse of de krokodil vruchtbaar zaad had, werd een vrouwelijke krokodil daarmee geïnsemineerd. Inmiddels weten we dat het een nutteloze actie was.^{xxiv} Een stressvolle ingreep en volgens de Partij voor de Dieren een schending van de lichamelijke integriteit.

Het gebeurt ook met regelmaat dat dieren 'over' zijn in dierentuinen. Als ze nergens anders terecht kunnen dan worden ze afgemaakt. Ook in Artis is dit de praktijk, zo geeft de directeur toe in het NRC van 18 december 2023^{xxv}: *"Sutorius van Artis erkent dat die praktijk knelt met de nieuwe missie. „Maar het is wel de realiteit. Elk jaar gebeurt het een aantal keer.“ Soms worden dieren (na het afmaken) ook gevoerd aan de roofdieren."*

Dit gegeven bracht Zembla al in 2016 aan het licht.^{xxvi} De schatting was dat er in Europa jaarlijks 3000-5000 gezonde dierentuindieren als overschot van fokprogramma's werden afgemaakt.

4.4 De fundamentele discussie over gelijkwaardigheid van levende wezens

Uiteraard is het zien en horen van zoveel verschillende dieren die je normaal gesproken niet zomaar op straat tegenkomt een hele belevenis. Het laat een sterke indruk achter wanneer je levende dieren in nabijheid ervaart. De meeste mensen zullen verwonderd bij de leeuwen staan tijdens voedertijd, of vol hartjes in de ogen als er net een baby-olifant is geboren. Het roept emoties bij ons op. We zijn samen compleet afhankelijk van dezelfde Aarde en ademen dezelfde lucht in. Maar deze dieren zijn anders dan

de mens: ze zien er heel anders uit, ze maken andere geluiden, ze ruiken anders. Mensen zijn hier nieuwsgierig naar en creëren graag een podium voor deze nieuwsgierigheid.

Dit was vroeger in Europa net zo met 'andere' mensen. In de 18e en 19e eeuw waren 'human zoos' of 'ethnologische tentoonstellingen' populair: tuinen waar mensen van elders uit de wereld in tentoon werden gesteld.^{xxvii} In 1958 was er in België nog een mensentuin waarin Congoleze mensen als museumstuk werden gepresenteerd.^{xxviii}

Als zoiets tegenwoordig zou worden opgezet in hartje Amsterdam, dan zou dat op z'n zachtst gezegd voor een hoop verontwaardiging zorgen. De indiener van dit initiatiefvoorstel ziet een sterke overeenkomst tussen de vroegere 'human zoos' en de dierentuinen van nu: de dominante mens die zichzelf het recht geeft om te besluiten over het dienend lot van andere levende wezens.

Maar legitimeert het bevredigen van onze nieuwsgierigheid daadwerkelijk de beperkingen die wij mensen andere levende wezens opleggen? De verveling, de stress, het leed? De realiteit van dierentuinen, net als toen met mensentuinen, is wat de Partij voor de Dieren betreft geen respectvolle omgang met anderen. Het is ook een verkeerde vorm van educatie aan kinderen: zij leren nu dat het oké is om levende dieren op te sluiten als museumstuk, net zoals de Europese kinderen van toen werd aangeleerd dat het opsluiten van mensen van kleur normaal was.

Voorstel

Dit initiatiefvoorstel heeft een duidelijk beslispunt. De raad roept het College van B&W met dit voorstel op **om een plan van aanpak op te stellen om Artis van dierentuin naar openbaar cultureel stadspark om te vormen.**

Met het oog op de groei van de stad, de behoefte aan meer openbaar toegankelijk groen en de wenselijkheid om op een dierwaardige manier met andere diersoorten om te gaan, stelt de gemeenteraad deze transitie van Artis als nieuwe ambitie vast.

Een plan van aanpak begint met de samenstelling van een projectteam dat samen met Artis aan de slag gaat. Denk aan ambtenaren van Stadswerken (groen), Ruimte en Ontwikkeling (voor het ruimtelijk beleid), Sport en Bos (daar valt Artis onder) en Monumenten en Archeologie (vanwege het erfgoed). De subsidieafspraken met Artis moeten worden herzien met daarin de verankering van de ambitie om tot een openbaar stadspark te komen zonder tentoonstelling van levende dieren. Samen met Artis komt het projectteam ook tot financiële inzichten die het college aan de raad kan voorleggen.

Natuurlijk gaat de transitie niet van de een op de andere dag, maar zal dit gefaseerd verlopen in een tempo dat afhankelijk is van de vaart van mogelijke maatregelen. Hierbij staat het welzijn van de dieren op de eerste plaats. Er moet door Artis actief gezocht gaan worden naar geschikte opvangcentra en resorts waar de dieren naartoe kunnen verhuizen. Locaties waar zij meer ruimte hebben en beter hun natuurlijke gedrag kunnen uiten dan in Artis. Is zo'n locatie niet voorhanden dan geldt in Artis een uitsterf beleid. Dit vraagt bij elke diersoort om maatwerk en telkens weer de afweging wat het meeste in het belang van de individuele dieren zelf is.

Vrijkomende dierverblijven kunnen, indien daar vraag naar is, (tijdelijk) ingezet worden als opvangplek voor dieren in nood, bijvoorbeeld als er tekorten zijn bij andere dierenopvangcentra in de regio. Dit zou dan dus nadrukkelijk geen tentoonstelling zijn, maar een niet-publieke opvangplek.

Met deze nieuwe ambitie vraagt ook het verdienmodel en het werkgeverschap van Artis om een transitie. De kaartverkoop voor de tentoonstelling van levende dieren verschuift naar kaartverkoop voor musea en andere vormen van natuureducatie. Het publieke park kan het decor zijn voor Artis om activiteiten te organiseren in afstemming met de gemeente. Daarnaast komt er voor de gemeente een

groengebied bij, wat gepaard gaat met verantwoordelijkheden over de openbare ruimte, zoals het groenbeheer.

Wat betreft ruimtelijk beleid zullen er ook aanpassingen moeten volgen. In de Omgevingsvisie is Artis al als 'park' aangemerkt. Maar in de huidige Hoofdgroenstructuur valt het onder het groentype 'curiosa'. Als de Hoofdgroenstructuur onveranderd blijft dan zal een afwijking van dit type moeten plaatsvinden naar 'stadspark'. Maar: in het nieuwe beleidskader Hoofdgroenstructuur (dat momenteel op pauze staat vanwege het referendum) is Artis geschrapt. Mocht deze nieuwe versie worden vastgesteld, dan kan Artis later alsnog als stadspark worden toegevoegd aan de Hoofdgroenstructuur. Vanwege de hoge cultuurhistorische waarde van het park, zou er naar voorbeeld van het Amstelpark^{xxix} een extra bescherming voor het park geregeld kunnen worden via een gemeentelijke monumentenstatus.

Bronnen

i <https://www.parool.nl/amsterdam/weer-minder-groen-in-amsterdam-vooral-in-buitenwijken-hakt-woningbouw-erin~bd6g6f18/>

ii <https://www.rivm.nl/nieuws/effecten-van-groen-op-fysieke-en-mentale-gezondheid>

iii <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/stedelijke-ontwikkeling/>

iv <https://buenosaires.gob.ar/vicejefatura/ambiente/ecoparque>

v <https://www.rda.nl/publicaties/publicaties/2023/06/22/startdocument-dierentuinen>

vi <https://www.bornfree.org.uk/resource/elephants-in-zoos-a-legacy-of-shame/>

vii <https://www.artis.nl/nl/te-doen-artis/collectie/californische-zeeleeuw/>

viii <https://edepot.wur.nl/326613>

ix <https://amsterdam.partijvoordieren.nl/nieuws/pvdd-feestzaal-bij-zeeleeuwenverblijf-artis-idi-oot>

x Zie: Learmonth, M. J. (2019). Dilemmas for natural living concepts of zoo animal welfare. *Animals*, 9(6), 318. en: Hosey, G. R. (2005). How does the zoo environment affect the behaviour of captive primates?. *Applied Animal Behaviour Science*, 90(2), 107-129. En: <https://www.born-free.org.uk/raise-the-red-flag/primate-problems/>

xi https://www.artis.nl/media/filer_public/90/f6/90f69497-bcba-4463-9438-4d47f47baf5c/jaarverslag_2022_artis.pdf

xii <https://www.waza.org/priorities/conservation/conservation-breeding-programmes/>

xiii <https://www.iucn.nl/verhaal/gouden-leeuwaapje-vecht-zich-terug/>

xiv <https://www.theguardian.com/environment/2024/jan/11/wildlife-is-in-crisis-mongolias-struggle-to-restore-species-on-the-brink-aoe#:~:text=Hunted%20to%20extinction%20in%20the,Euro-pean%20zoos%20in%20the%201990s>

xv https://www.trouw.nl/nieuws/de-wisent-stierf-uit-in-het-wild-in-1927-nu-is-hij-terug-in-nederland~bddo8fe8/?utm_source=clipboard_internal&utm_medium=referral

xvi <https://www.iucnredlist.org/species/15568/197393805>

xvii <https://www.artis.nl/nl/ontdek/natuurbehoud/natuurbehoud-vale-gier/>

xviii <https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100041&searchType=species>

xix <https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=22672813&searchType=species>

xx <https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100062&searchType=species>

xxi <https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100050&searchType=species>

xxii 4663 soorten vissen: 4138 soorten Beervisachtigen Osteichthyes (4135 Straalvinvissen Actinopterygii + 3 kwastvinnigen Sarcopterygii) + 525 soorten Kraakbeenvissen Chondrichthyes):

<https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100046&searchType=species> <https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100048&searchType=species>

<https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100043&searchType=species>

<https://www.iucnredlist.org/search?taxonomies=100043&searchType=species>

xxiii <https://www.2doc.nl/documentaires/2018/07/het-nieuwe-artis.html> [fragment start vanaf ongeveer 38:45 en daarna verder vanaf 48:52]

xxiv Jaarverslag Artis 2017: https://www.artis.nl/media/filer_public/6e/of/6e0f5ffd-f5c7-4836-892a-

c7e5740d5456/jaarverslag_artis_2017_def.pdf

xxv <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/12/18/dilemmas-in-de-dierentuin-a4184661?t=1705318935>

xxvi <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/het-einde-van-de-dierentuin>

xxvii <https://www.vn.nl/nog-eeuw-geleden-bekeken-wij-mensen-human-zoos/>

xxviii https://www.africamuseum.be/nl/discover/history_articles/the_human_zoo_of_tervuren_1897

xxix <https://www.parool.nl/nederland/amstelpark-beter-beschermd-door-monumentenstatus-beao6bfa/>